

Makale Türü/Article Type: *Derleme/Review*

DOI:10.47105/nsb.1118399

Atf/Citation: Karahan, S., Uca, S. & Güdük, T. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme türleri ve görüşme tekniklerinin uygulanma süreci. *Nitel Sosyal Bilimler*, 4(1), 78-101. <https://doi.org/10.47105/nsb.1118399>.

Nitel Araştırmalarda Görüşme Türleri ve Görüşme Tekniklerinin Uygulanma Süreci

^aSelda Karahan¹, ^bSelda Uca, ^cTanju Güdük

^aDoktora ğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye

^bDoç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Türkiye

^cğr. Gr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye

z

Son yıllarda sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda bir paradigma değişimi yaşandığı ve nitel yöntemlerle tasarlanmış çalışmaların giderek arttığı görülmektedir. Yapılan bu nitel araştırmalarda veri toplama yöntemi olarak sıklıkla görüşme tekniğinden yararlanılmaktadır. Literatüre bakıldığında görüşme tekniklerinin; araştırmanın deseni, farklı disiplin perspektifleri ve farklı yaklaşımlar doğrultusunda çok çeşitli şekillerde ele alındığı ve nitel araştırma desenleri doğrultusunda görüşme sürecinin yürütülmesi ile ilgili bilgi eksikliği olduğu görülmektedir. Bu durum özellikle nitel araştırmalarda tecrbe sahibi olmayan araştırmacılar için kafa karışıklığı yaratabilmektedir. Çalışma kapsamında, nitel yaklaşıma yönelik görüşme tekniği süreçlerinin doğru anlaşılması amacıyla görüşme teknikleri kavramsal olarak ele alınmış ve görüşme teknikleri ile yapılan araştırmaların süreci hakkındaki bilgiler; sıklıkla kullanılan teknikler ve güncel kaynaklarla desteklenen detaylı bilgiler doğrultusunda ortaya koyulmuştur. Ayrıca çalışmada, görüşme tekniği nitel araştırma desenlerine göre incelenmiştir. Çalışmanın görüşme tekniği ile ilgili literatürde eksikliği hissedilen ve karışıklık yaratan durumların aydınlatılmasına fayda sağlayacağı ve nitel araştırmalara yeni başlayanlar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nitel araştırmalar, görüşme tekniği, veri toplama, nitel veri analizi

Interviews and Interviewing Techniques in Qualitative Research

Extended Summary

In recent years, there has been a paradigm shift in studies in the field of social sciences and the number of studies designed with qualitative methods is gradually increasing. In this qualitative research, the interview technique is frequently used as a data collection method. When we look at the literature, it is seen that interview techniques are handled in various ways in line with research design, different disciplinary perspectives, and different approaches. This diversity can create confusion, especially for those who are new to qualitative research. In addition, there is a lack of information about the relationship between the interview technique and research designs and approaches. Within the scope of the study, we aimed to explain the interview techniques used in qualitative research and to reveal detailed information about the interview techniques and the process of research. The relationship between the qualitative research patterns and the interview technique process is explained in line with Creswell's five qualitative research approaches "phenomenology, ethnography, narrative research, embedded theory and case study".

In the study, firstly, information about data collection types and data collection activities was given. It is appropriate to decide with which technique the data will be collected, in line with the research design to be adopted for the research problem. For example; While various types of interviews can be done for a case study, face-to-face in-depth interviews are more suitable for phenomenology study. The purpose of using the interview technique in qualitative research is to provide a deep knowledge based on the meanings that individuals attribute to life experiences, situations, or events. Researchers try to understand the situation examined from the subjective perspectives of individuals by asking flexible questions with the interview technique. However, there may be difficulties in making sense of the inner world of individuals due to their different cultural structures. For this reason, it is important for the researcher to have information about the process of the interview technique to be planned in line with the research design. Interview types are classified in various ways in the literature. In this article, the information obtained from the literature has been summarized and categorized as "interview types according to the way of communicating with the participants" and "interview types according to the data collection tool" based on the developments in qualitative research. The data collection process for each interview type is carried out similarly. The process includes the stages of establishing the sample frame, establishing the harmony by developing rapport, selecting the sample, collecting the data, analyzing the data, ensuring validity and reliability, and reporting the results. In the study, detailed information about the progress of these processes is given. In qualitative research, the vital element is about the place and the characteristics of the working group. The people and places that will provide the most accurate information about the research problem should be chosen. For this reason, purposive sampling methods are often preferred as a sampling method. There are various views on determining the sample size for qualitative research. Examples of various views are given in the article. The data analysis process in qualitative research includes collecting data, creating codes, simplifying the codes, creating categories and themes, and presenting them by reporting. There are also many different definitions of the types of

qualitative data analysis in the literature. However, there are some methods that are frequently used in the interview technique. The qualitative design in which the research was designed is a guide for the appropriate analysis method. In qualitative research interviews, ideal data collection and analysis usually occur simultaneously. Since qualitative studies are carried out in accordance with specific descriptions, they do not aim to generalize their findings. This situation also leads to the emergence of many different views on validity and reliability. The most accepted validity and reliability criteria was discussed in line with the literature. In addition, ethical issues need to be taken into account, as the interviews provide data on the confidential aspects of the participants. In this respect, it is necessary to inform the participants about every subject before participating in the interview. In addition, it is important to ensure that the participants are volunteers and that the confidentiality of the collected data is guaranteed.

This study shows that there are very different approaches at every stage of the application process of the interview technique in qualitative research. In this study, in order to clarify this complexity, the subject is discussed in detail in line with the methods frequently used in the literature, up to date sources. This study contributes to the literature on the relationship between research design and interview technique. In order to better understand qualitative research methods in future studies, it is recommended to conduct studies examining different techniques with relevant up-to-date sources.

Keywords: Qualitative research, interview technique, data collection, qualitative data analysis

Giriş

Bilimsel araştırmalarda yntemin seimi genellikle araştırma probleminin özelliklerine, araştırmacının bireysel deneyimlerine ve çalışmanın kimlere hitap ettiğine göre oluşturulmaktadır. Geçmişten günümüze gelindiğinde bilimsel alana hâkim görüşlerin yapılan çalışmalarda yöntem seçimini etkilediği görülmektedir. Nitel araştırma yöntemlerinin sosyal bilim araştırmalarında yükselişe geçmesinin Glaser & Strauss (1967)'un "The Discovery of Grounded Theory" (Temellendirilmiş Teori) adlı eserinin yayınlanmasıyla başladığı bilinse de bilimin tarihsel geçmişinde, 19. Yüzyılın sonlarından 20. Yüzyılın ortalarına kadar pozitivist yaklaşımın egemen olduğu görülmektedir (Polkinghorne, 2005, s. 137). Çünkü bu dönemde istatistiksel verilere dayalı nicel araştırmaların genellenebilir ve evrensel olduğuna dair bir paradigma hakimdir. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise, tümevarımsal yaklaşımın hâkim olduğu durumu anlamaya yönelik öznel değerlendirmeye ve durumun karmaşıklığını yorumlamaya önem veren nitel çalışmalara ilgi artmıştır. Bu süreç, karma araştırmalarında gelişmesine yol açmıştır (Creswell, 2017). Bu dönemden itibaren araştırma problemine ilişkin durumları anlamaya ve keşfetmeye odaklı yorumlayıcı öznel bilginin önemini savunan mantalite giderek yaygınlaşmıştır. Nitel araştırmalar 1900'l yıllardan beri çeşitli aşamalardan geçmiş ve önceki dönemlerde yer alan yöntemlere ek olarak yeni yöntemler gelişmiştir. Denzin ve Lincoln (2011), yöntemlerin dönemlere göre beş aşamadan geçtiğini belirtmişlerdir. Bu aşamalar; geleneksel dönem (1900'ler-1940'lar), modernizm dönemi (1950'ler-1970'ler), bulanık türler dönemi (1970-80'lerin ortası), kriz dönemi (1980'lerin ortası- 1990'ların ortası) ve postmodern ve deney sonrası aşamalar (1990'ların ortasından günümüze kadar) olarak bilinmektedir. Nitel yöntemlerin geliştirildiği dönemdeki aşamaların, sosyal bilim felsefesindeki gelişimi yansıttığını ileri sürülmektedir. Literatürde birçok farklı yazara ait ortaya koyulan çok sayıda nitel araştırma deseni/yaklaşımı yer almaktadır. Bunlara rnek olarak; Tech (1990)'in 28 yaklaşımı ve Wolcott (2009) tarafından tanımlanan 22 yaklaşım ve Creswell (2021)'n 5 geleneksel deseni verilebilir (Creswell, 2017, s. 187). Literatürde çok sayıda nitel araştırma deseni/yaklaşımı olmasına rağmen, yapılan çalışmalarda genellikle araştırmaların deseniyle araştırmanın sürecindeki aşamalarla ilişkili bilgilerin sınırlı olduğu görülmektedir. Bu makalede, sosyal bilimlerde kullanımı yaygın olduğu için Creswell (2021)'in çalışmasında yer alan beş araştırma deseni; anlatı araştırması, fenomenoloji, kuram oluşturma (temellendirilmiş teori), etnografi ve durum çalışması doğrultusunda ilerlenilmiş ve görüşme türleri ve tekniğin uygulama süreci hakkında bir derleme çalışması yapılmıştır. Sosyal bilimler alanında yapılan nicel ve nitel araştırmaların geneline bakıldığında çoğunlukla örneklem olarak belirlenen kişilere çeşitli yapılarda sorular yneltirilerek verilerin toplandığı görülmektedir. Nicel araştırmalarda sıklıkla tümdengelim yaklaşımıyla yapılandırılmış (kapalı uçlu) ya da yarı-yapılandırılmış anketlerle sayısal veriler elde edilirken, nitel araştırmalarda yapılandırılmamış (açık uçlu) ya da yarı-yapılandırılmış sorular doğrultusunda yapılan görüşmelerle kelimelere dayalı tümevarımsal veriler elde edilmektedir (Creswell, 2017). Bütün görüşmeler kişiyi daha iyi anlamak için yapılırken, bu anlama isteğinin amacı araştırma sorusuna ve araştırmacının disipliner bakış açısına göre değerilmektedir. Bu sebeple, nicel araştırmalarda genellikle standartlaştırılmış sorularla yapılandırılmış bir görüşme formatı

kullanılmakta ve hipotezler test edilmektedir. Nitel araştırmalarda ise genellikle görüşülen kişiye yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış sorular sorulmakta ve hipotezler oluşturulmaktadır. Nitel araştırmalarda görüşme tekniği kullanılması amacı, bireylerin yaşam deneyimlerine, durumlara veya olaylara yükledikleri anlamlara dayanan derin bir bilgi sağlamaktır (Berg, 2007; Baltacı, 2019; Türnüklü, 2000).

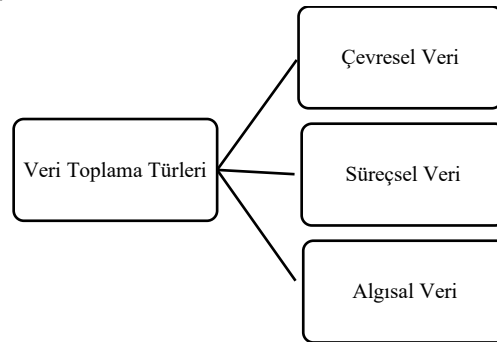
Görüşme teknikleri ile ilgili yapılan derleme çalışmaları incelendiğinde; görüşme türlerinin sınıflandırılması, örneklem belirleme, veri toplama aşamaları, verilerin analizi, araştırmacının rolleri, etik, geçerlilik ve güvenilirlik kriterleri gibi konularda çok çeşitli görüşler ve yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Ayrıca nitel araştırma desenlerine göre görüşme tekniklerinin uygulanması konusunda literatürde boşluklar olduğu hatta birçok araştırmada nitel desenin belirtilmediği görülmektedir. Bu durum, özellikle nitel araştırmalara yeni başlayan araştırmacılar için kafa karışıklığı yaratabilmektedir. Nitel araştırmalarda hangi yaklaşım veya desenden yola ıkıldığının gerekçelendirilmesi nitel yöntem ve analizin doğasına uygunluk açısından önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında, nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniğinin daha iyi anlaşılması ve araştırma desenleri ile görüşme tekniğinin uygulanması ile ilgili konuya açıklık getirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda yapılan derleme çalışmasında, görüşme türleri ve görüşme tekniğinin uygulanma sürecindeki konular, literatürdeki sıklıkla kullanılan ve kabul görmüş bilgiler çerçevesinde tartışılmış ve nitel araştırma desenlerine göre görüşme sürecinde izlenecek yol ile ilgili bilgiler ortaya koyulmuştur.

Nitel Araştırmalarda Veri Toplama

Veri, kısaca bilginin parçalarını ifade etmektedir. Nicel araştırmalarda veri, onu toplayan araştırmacıdan bağımsız iken, sözlü veya yazılı söylemdeki nitel veriler örneklem olarak belirlenen kişi ve araştırmacı arasındaki etkileşimin bir ürünüdür (Polkinghorne, 2005, s. 138). Nitel bir araştırma yaparken sadece veri tabanı oluşturmak yeterli değildir. Araştırmacı nitel bir araştırmada bulgular üretirken ham verilerin yeni bir bilgiye dönüştürülmesi için araştırmanın tüm aşamalarında aktif olmalı ve zorlayıcı analitik süreçlere dahil olmalıdır (Thorne, 2000, s. 68). Nitel araştırmalarda  tür veri toplanmaktadır. Veri toplama türleri Şekil 1’de belirtilmiştir:

Şekil 1.

Veri Toplama Türleri

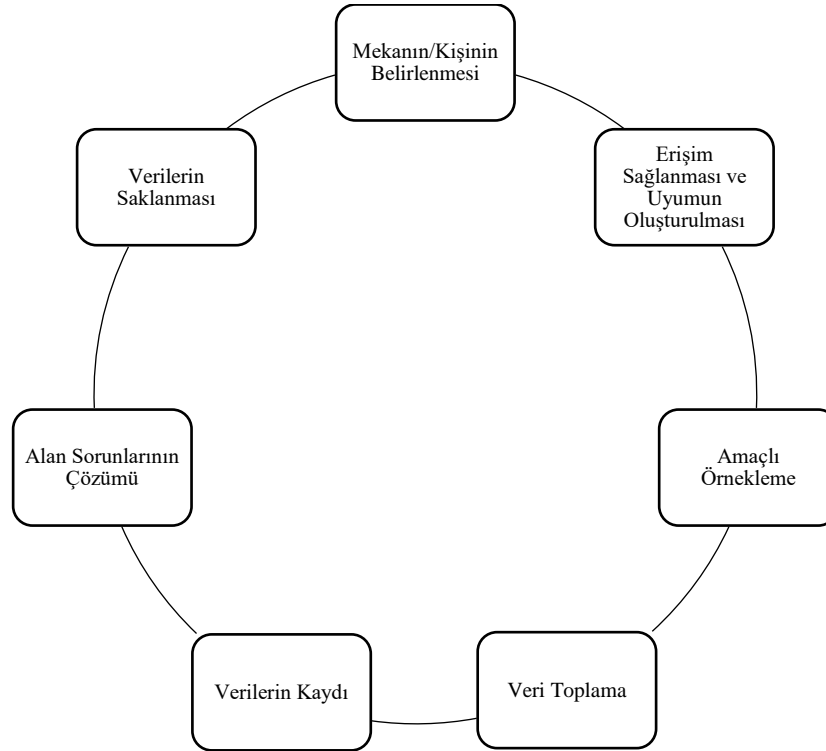

Kaynak: Yıldırım & Şimşek, 2008: 40.

Çevresel veri; çevrenin çeşitli özelliklerini anlamlandırmak amacıyla toplanan verilerdir. Süreçle ilgi veri; araştırma süresince yaşanan durumların katılımcıları nasıl etkilediğini anlamak için toplanan verilerdir. Algılara ilişkin veriler ise; örneklem olarak belirlenmiş katılımcı bireylerin araştırma problemi hakkında düşüncelerini ve algılarını anlamaya yönelik toplanan verilerdir (Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 40). Nitel araştırmada veri toplama aşamasına geçmeden önce araştırma problemine ilişkin derinlemesine literatür incelemesi yapılmalıdır. Veri toplama faaliyetlerinin başlangıcında ise mekânın/kişinin belirlenmesi ile başlanmalıdır. Şekil 2’de veri toplama faaliyetleri döngüsü görülmektedir (Creswell, 2017, s. 148). Eğer doğru bir araştırma tasarımı yapılmadıysa veri toplama faaliyetleri zorluklarla dolu olabilmekte veya çıkmaza girebilmektedir (Baltacı, 2019; Creswell, 2017). Bu sebeple; araştırmanın doğru tasarlanması özellikle planlama, amaçlı örneklem seçimi, katılımcı ile araştırmacının iletişiminin ve bağların sağlam olması verilerin sağlıklı ve rahat toplanması için önem taşımaktadır.

Şekil 2.

Veri Toplama Faaliyetleri

Kaynak: Creswell, 2017, s. 148.

Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan üç veri toplama tekniği vardır. Bunlar; görüşme, gözlem ve doküman inceleme (görsel ve yazılı materyaller) olarak bilinmektedir (Baltacı, 2019; Polkinghorne, 2005; Yıldırım & Şimşek, 2008). Hangi tekniğin seçileceğini araştırmanın problemi, konusu ve hangi desen/yaklaşım ile tasarlandığı belirlemektedir. Bu noktada önemli olan araştırma problemi için en doğru cevabı hangi yaklaşım ve hangi veri kaynağı ile elde edebileceğimize karar vermektir.

Tablo 1.*Nitel Araştırma Yaklaşımlarına Göre Veri Toplama Teknikleri*

VERİ TOPLAMA FAALİYETİ	Anlatı	Fenomenoloji	Kuram Oluşturma	Etnografi	Durum Çalışması
Veri toplama teknikleri	Doküman inceleme (arşiv metaryali, günlük gibi), yapılandırılmamış görüşme, katılımcı gözlem.	Derinlemesine görüşme.	Derinlemesine görüşme.	Katılımcı gözlem, görüşme türleri, ortak kültüre ait doküman inceleme.	Doküman inceleme, görüşme türleri, gözlem.

Kaynak: Creswell, 2017, s. 150.

Örneğin; Tablo 1’de görüldüğü gibi fenomenoloji deseni ile tasarlanan bir araştırmada derinlemesine görüşme tekniği ile verilerin toplanması uygunken, durum çalışmalarında gözlem, görüşme, doküman analizi gibi çeşitli tekniklerden yararlanılabilmektedir. Bir araştırma problemi için en doğru cevabın hangi yaklaşım ve hangi veri kaynağı ile elde edilebileceği belirlenerek nitel araştırma tekniği seçilmelidir. Toplanan veriler araştırma raporunun oluşturulmasında bulguların dayandırıldığı zemin görevi görmektedir. Alanyazına bakıldığında nitel veri toplarken en sık kullanılan tekniğin görüşme olduğu görülmektedir. Ayrıca birçok nitel araştırmacı, farklı nitel teknikleri bir arada kullanmaktadır. Böylelikle daha zengin veri seti elde etmek ve çalışmanın kalitesini artırmak amaçlanmaktadır.

Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği

Görüşme, bireylerin kişisel deneyimleri doğrultusunda oluşan algılarını, hislerini ve değerlerini keşfedebilmek ve anlamlandırmak için kullanılan güçlü bir yöntem olarak bilinmektedir. Araştırmalarda görüşme tekniğinin kullanılmasının en temel sebebi, ilgilenilen konuyla ilgili bakış açılarının keşfedilmesi ve derinliğine ulaşılmasına yönelik istektir (Braun & Clarke, 2013). Jones (1985), bireylerin yaşam deneyimlerinin gerçek özünün mental olarak zihinlerinde nasıl şekillendirdiklerini öğrenmenin en iyi yolunun bireyin kendisine sormak olduğunu ifade etmektedir. Nitel görüşmeler, daha az yapılandırılmış sorular aracılığıyla gerçekleşmesi ve katılımcıların sorulara genişletilmiş yanıtlar verebilmesine imkân sağlamasıyla anket görüşmelerinden ayrılmaktadır (Jones, 2020). Nitel görüşmelerde yer alan sorularda bireylerin kendilerini özgürce ifade etmeleri önemlidir. Bireyler kendilerini rahat ifade edemedikleri durumda incelenen olayın sadece yüzeysel olarak anlaşılması mümkün olabilmektedir. Araştırmacılar görüşme tekniği doğrultusunda sordukları esnek yapıdaki sorularla bireylerin iç dünyasına girerek onların bakış açılarıyla incelenen durumu kavramaya çalışmaktadır (Mason, 1996, s. 39; Patton, 1987, s. 109 akt. Türnüklü, 2000). Bunun sonucunda, farklı araştırma teknikleriyle derinine inilmesi mümkün olmayan birçok farklı bilgiyi görüşme tekniği kullanarak keşfetmek ve ortaya koymak mümkün olmaktadır. Bununla birlikte bireylerin farklı kültürel yapıları sebebiyle iç dünyalarını anlamlandırmanın zorlukları olabilmektedir. Bu sebeple, araştırmacının görüşme tekniğinin süreciyle ilgili bilgi sahibi olması, araştırmanın özenle yapılması ve her detayın iyi planlanmış olması önemlidir (Qu & Dumay, 2011, s. 239). Bu doğrultuda yapılan görüşme tekniğiyle; bireylerin yaşamlarına ilişkin deneyimleri, anlamları ve

duyguları detaylı olarak anlamlandırabilmek için gerekli olan zengin veri setini elde etmek ve araştırma sorusuna ilişkin en iyi cevaba ulaşmak mümkün olmaktadır.

Nitel Araştırmalarda Görüşme Türleri

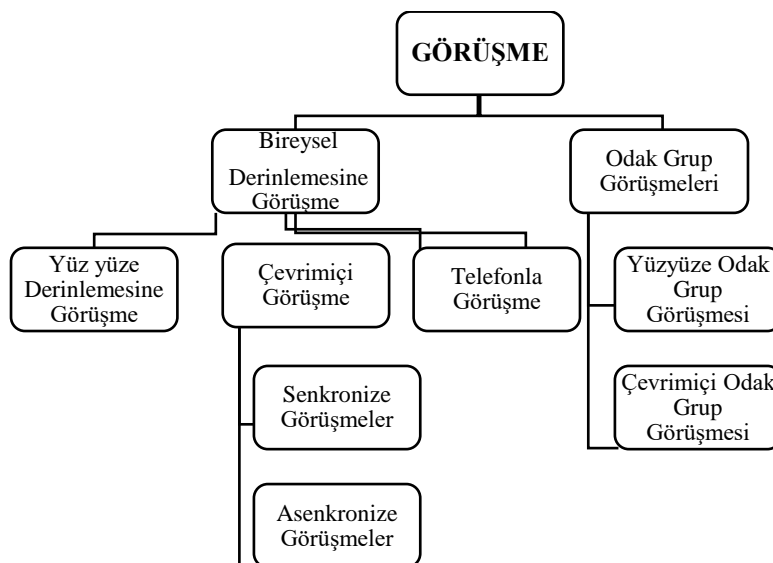
Nitel araştırmalarda görüşme türlerinin araştırmacılar tarafından farklı açılardan farklı isimlerle sınıflandırıldığı görülmektedir. Steward'a göre görüşme türleri; "yönlendirici" ve "yönlendirici olmayan" olarak ikiye ayrılmaktadır (Sevencan & ilingiroğlu, 2007, s. 4). Patton'a göre; "sohbet tarzı görüşme", "genel görüşme formu yaklaşımı" ve "standartlaştırılmış açık uçlu görüşme" olarak ifade edilmektedir (Punch, 2005; Sevencan & ilingiroğlu, 2007; Yıldırım & Şimşek, 2006). Minichiello; "standartlaştırılmış", "yarı standartlaştırılmış" ve "standartlaştırılmamış" olarak ayırmaktadır (Punch, 2005 akt. Tekin & Tekin: 2006, s. 104). Opdenakker (2006); "yüz yüze görüşme", "telefonla görüşme", "yazılım araçlarıyla görüşme" ve "e-mail" yoluyla görüşme" olarak dörde ayırmaktadır (Opdenakker, 2006, s. 3). Rubin ve Rubin (2011) ise, "odak gruplar", "internet görüşmeleri", "gelişigüzel sohbet" ve "yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler" olarak kategorilendirmiştir (Rubin & Rubin, 2011, s. 39). Bu makalede, literatürden edinilen bilgiler ve nitel araştırmalardaki gelişmelerden yola çıkararak görüşme türleri iletişim şekline ve veri toplama aracına göre kategorilendirilendirilmiştir.

Katılımcularla İletişim şekline Göre Görüşme Türleri

Görüşmeler, nitel araştırma yaklaşımlarında en sık kullanılan teknik olarak bilinmektedir. Nitel araştırmaların geçmişine bakıldığında en çok tercih edilen görüşme tekniğinin yüz yüze görüşme olduğu bilirse de son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle telefon görüşmesi ve evrimii görüşme türleri giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Şekil 3'de belirtilen iletişim şekline göre görüşme türleri; bireysel görüşmeler ve odak grup görüşmeleri olarak sınıflandırılmaktadır.

Şekil 3.

Katılımcularla İletişim şekline Göre Görüşme Türleri

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Bireysel Görüşmeler

Yüzyüze derinlemesine görüşmeler, araştırmacı ve görüşülen kişinin sosyal etkileşimiyle araştırılan konu ile ilgili bilginin ve anlamın oluşturulmasına imkân sağlayan bir görüşme tekniğidir (Oltmann, 2016, s. 2) Yüz yüze derinlemesine görüşmeler genellikle açık uçlu yapılandırılmamış veya yarı yapılandırılmış soru formu ile katılımcılardan yüz yüze detaylı cevapların alındığı ve araştırılan konunun kapsamlı bir şekilde incelenmesini sağlamaktadır (Tekin & Tekin, 2006). Derinlemesine görüşmeler bazen yalnızca bir sorudan oluşabilmektedir. Sohbet havasında geçen bu yapıdaki derinlemesine görüşmelerde sorunun ardından ilgili konuları keşfetmek için destekleyici sorular gelmektedir (Hesse-Biber & Leavy 2011). Yüz yüze yapılan görüşmelerde araştırmacı görüşülen kişinin sesi, tonlaması, vücut dili gibi sosyal ipuçları sayesinde bireyin sorular hakkındaki sözlü yanıtına ek olarak birçok ek bilgi sağlayabilmektedir. Eğer araştırmacı konu ile ilgili bilgi sahibi değilse ve görüşülen kişi konu hakkında uzmansa bu sosyal ipuçları ve araştırmacının çıkarımları daha az önemli görülmektedir. Bununla birlikte; görüşülen kişi ile araştırmacı arasındaki bu sosyal etkileşim ve görünürlük, görüşülen kişinin araştırmacıdan etkilenmesine sebep olabilmektedir. Bu sebeple araştırmacının bu etkinin farkında olarak tarafsız yaklaşımı ve doğru iletişimi önem taşımaktadır (Opdenakker, 2006, s. 3).

Görüşme tekniği ile ilgili genel inanç nitel araştırmalarda etkileşimin yüz yüze görüşmeler aracılığıyla daha iyi sağlanabildiği yönündedir. Fakat son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi küresel salgın gibi sebeplerle özellikle sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda telefon görüşmeleri ve internet aracılığıyla yapılan senkronize ve senkronize olmayan çevrimiçi görüşmeler veri toplama tekniği olarak giderek daha fazla kullanılmaktadır. Çevrimiçi araştırmaların zaman ve finansal kaynaklar açısından avantajları konusundaki olumlu görüşlerin arttığı (Deakin & Wakefield, 2013, s. 604), yüz yüze görüşmelere kıyasla bireylerin daha özgün ve rahat bir şekilde kendilerini ifade etmelerine imkân sağladığına yönelik görüşler bulunmaktadır (Ellison vd., 2006; Janghorban vd., 2014, s. 1). **Çevrimiçi senkronize görüşmeler**; Teams, Zoom Skype, Messenger gibi iletişim platformları aracılığıyla yapılmaktadır. Senkronize olmayan araştırmalara göre araştırmacı ile görüşülen kişi arasında daha yoğun etkileşim olduğu için görüşmelerin daha verimli geçmesini sağlayarak geleneksel yüz yüze görüşmeyi yansıtmaktadır (James & Busher, 2012, s. 179). Araştırmacının ve görüşülen kişilerin saat dilimi farklılıkları uyması gereken zamanlama açısından karmaşıklık yaratabilmesi dikkat edilmesi gereken bir konu olarak görülmektedir (Kazmer & Xie, 2008). **Senkronize olmayan görüşmeler** ise, genellikle e-posta aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu görüşmeler “e-görüşme” olarak da adlandırılmaktadır. E-görüşmeler araştırmacı ve görüşülen kişinin aynı yerde bulunmasını gerektirmediği için hem zaman hem de mekân açısından esnektir. Araştırmacılar görüşme sorularını istedikleri zaman dilimine yayararak bir ya da birkaç seferde katılımcılara iletebilmekte ve verilen cevaplara göre yeni soruları gönderebilmektedir. Bu sürecin ne kadar süreceği katılımcıya bağlı olarak değişebilmektedir (James & Busher, 2012). E-görüşmeler birçok kolaylık sağlasa da yüzyüze yapılan görüşmelerin yerini alamayacağı sadece belirli durumlarda araştırmanın geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi için bir araç olarak kullanılabilmesi belirtilmektedir (Bampton vd., 2013, s. 329). **Telefon görüşmeleri** de senkronize görüşmelerle benzer özellikler taşımaktadır fakat burada görüşmelerde kullanılan iletişim aracı

internet değil telefondur. Son yıllarda teknolojinin gelişmesiyle artık nitel araştırmalarda telefonla yapılan görüşmelerin azaldığı ve yerine çevrimiçi görüşmelerin arttığı görülmektedir.

Odak Grup Görüşmeleri

Odak grup görüşmeleri, araştırmacı tarafından kk bir grup bireyin bir araya getirilerek belirlenmiş bir araştırma konusu ile ilgili tartıştığı ve gruptaki bireylerin öznel deneyimlerinden, inançlarından, algılarından ve tutumlarından etkileşim yoluyla yararlandığı bir grup görüşmesi tekniğidir (Cornwall & Jewkes,1995; Nyumba vd., 2018, s. 21; Rabbie, 2004, s. 656). Bu görüşme tekniğinde belirli bir populyondan amaçlı olarak seçilen bireyler belirlenmiş bir konuya odaklanarak bu konu hakkındaki görüşlerini dile getirmektedir (Barbour & Schostak, 2005, s. 46). Yüz Yüze ya da çevrimiçi olarak çeşitli formatlarda yapılabilir. Teknik, istatistiksel olarak geneli temsil eden geniş bir örnekten ziyade, amaçlı seçilmiş bir grup bireyin görüşlerinden veri elde edilerek kullanılmaktadır. Odak grup görüşmelerinde, katılımcılardan oluşan grupla araştırmacı arasında yapılandırılmamış görüşme doğrultusunda görüşme gerçekleşmektedir. Burada amaç, grup içi dinamiğin etkisiyle konuyu kavrama ve derinlemesine bilgi üretmektir (okluk vd., 2011, s. 97). Odak grup araştırmasının üç temel özelliği, katılımcıların kişisel duygu ve deneyimlerine erişim sağlamak; bilgi ve düşünce üretimini teşvik etmek ve kolektif anlamlandırma sürecini gözleme fırsatı sunmaktır (Wilkinson, 1998). Odak grup görüşmesi süreci dört adımda gerçekleşmektedir. Bunlar; araştırmanın tasarımı, veri toplama, verilerin analizi ve sonuçların rapor edilmesini içermektedir. Bununla birlikte; odak grup görüşmeleri, kişi sayısı, araştırmacının konumu, görüşmenin yapıldığı atmosfer, araştırmacı sayısı gibi özelliklerle aşağıda belirtildiği Şekilde sınıflara ayrılmaktadır (Nyumba vd., 2018, s. 22).

- **Tek odak grubu:** Bir konunun tüm katılımcılar ve araştırmacılar tek bir yerde etkileşimli olarak tartışılmasıdır (Morgan, 1996, s. 131).
- **İki yönlü odak grubu:** Bu format, bir grubun bir konuyu aktif olarak tartıştığı, diğerinin ise birinci grubu gözlediği iki grubun kullanılmasını içermektedir (Morgan vd., 1998).
- **İki moderatörlü odak grubu:** Aynı odak grubu içinde her biri farklı bir rol üstlenen, birlikte çalışan iki moderatörün olduğu görüşme tekniğidir (Krueger & Casey, 2000).
- **Dello moderatörü odak grubu:** Araştırılan konu üzerinde kasıtlı olarak karşıt tarafları tutan iki moderatörün olduğu odak grup görüşmesidir (Krueger & Casey, 2000).
- **Katılımcı moderatör odak grubu:** Bu odak grup tartışmasında, araştırmacılar grubun dinamiklerini etkileyerek daha dürüst cevaplara ulaşmak için katılımcılardan bazılarını moderatör rolünde geçici olarak görevlendirmektedir (Kamberelis & Dimitriadis, 2005).
- **Mini odak grubu:** Ulaşılması zor ve potansiyel katılımcının az olduğu durumda iki ila beş arasında katılımcıdan oluşan kk bir grupla yapılan görüşme tekniğidir (Kamberelis & Dimitriadis, 2005).

Çevrimiçi odak grup görüşmeleri; video konferans, sohbet odaları, iletişim platformları gibi çevrimiçi iletişim araçları kullanılarak yapılan odak grup grşmeleridir (Gill & Baillie, 2018, s. 668). Çevrimiçi odak gruplar *eşzamanlı* olarak (gerçek zamanlı olarak) veya *eşzamansız* olarak (gerçek

zamanlı değil) ya da ikisinin kombinasyonu karma teknikle gerçekleştirilebilmektedir. Eşzamanlı formatta, katılımcılar daha önce belirlenmiş bir zaman diliminde eş zamanlı olarak çevrimiçi olmaktadır. Eşzamanlı etkileşim sayesinde görüşme sürecinde birbirlerinin görüşlerine anında tepki verebilmektedirler. Eşzamansız formatta ise katılımcılar belirli bir süre boyunca oturum açmakta, diğer katılımcıların katkılarını okumakta ve kendileri için uygun olan bir zaman diliminde başka birinin katılması gerekmeksizin özgür bir şekilde tartışmaya katılarak görüşlerini bildirmektedirler (Tates vd., 2009, s. 3). Sözlü olmayan iletişim, araştırmacı ve katılımcılar açısından görüşmenin bağlamsal doğasına ilişkin farkındalığı artırması sebebiyle daha derin bir ortak anlam elde etmek için önemli olabilmektedir (Onwuegbuzie vd., 2010). Çevrimiçi odak grupları, yüz yüze odak grup tartışmasına göre daha dinamik ve rekabetçi bir ortam yaratılma imkânı sağlasa da özellikle senkronize çevrimiçi odak grup görüşmelerinde sözlü olmayan verileri yakalayamama ya da bağlantı kopması gibi teknik sorunlar yaşanması ihtimali vardır (Dubrovsky vd., 1991, s. 124). Çevrimiçi odak grup metodolojisini kullanmanın en belirgin avantajı, yüz yüze yapılan araştırma tekniklerinde dahil edilmesi zor olan popülasyonlara erişim sağlaması ve birbirleriyle görüşme imkânı olmayacak katılımcıları ve araştırmacıları biraraya getirerek aralarındaki diyalogu kolaylaştırmasıdır.

Veri Toplama Aracına Göre Görüşme Türleri

Merriam, (2015)' e göre görüşmeler yapılandırma süreçlerine göre üç kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar, tam yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmelerdir (Merriam, 2015, s. 87). Bununla birlikte birçok çalışmada yapılandırılmış görüşme için, nicel bilgiler sunması ve katılımcının özgürce konu hakkında bilgi vermesini kısıtlaması sebebiyle nitel araştırmanın doğasına uygun bulunmadığı yönünde görüşler belirtilmektedir. Bu sebeple, bazı çalışmalarda veri toplama aracına göre nitel görüşme türleri; yapılandırılmamış ve yarı-yapılandırılmış olarak ele alınmaktadır (Creswell, 2021, s. 162; DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006, s. 315; Rubin & Rubin, 2011, s. 39). Bu makalede, görüşmelerin yapılandırma sürecindeki ayrımın anlaşılması ve açıklayıcı olması açısından Şekil 4'te görüldüğü gibi üç türe ayrılmış ve türler açıklanmıştır:

Şekil 4.

Veri Toplama Aracına Göre Görüşme Türleri

Kaynak: Merriam, 2015.

Yapılandırılmış görüşme tekniği, araştırmacının belirli kategorilere göre hazırladığı ve katılımcı bireyin kendisine ait bilgiyi kapalı uçlu olarak cevapladığı anket çalışmalarına benzer özellikler gösteren bir tekniktir (Robson, 1993 akt. Tümnüklü, 2000, s. 546). Bu teknikte her katılımcıya aynı sorular değişiklik

yapılmadan sorulmaktadır. Verilecek cevaplar belirli seçeneklere göre değerlendirilmektedir. Elde edilen veriler nicel yapıda olduğu için derinlemesine bir anlam çıkarımı yapmak çok mümkün olmamaktadır. Bu sebeple deneyimin ya da bir olayın anlamını kavramaya yönelik nitel araştırmalar için çok uygun bir teknik değildir.

Yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme sorularının daha esnek bir formda hazırlanarak katılımcıların açık uçlu cevap vermesine olanak sağlayan görüşme tekniğidir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler nitel görüşmelerde en sıklıkla kullanılan teknik olarak bilinmektedir (Edwards & Holland, 2013, s. 29; Kitchin & Tate, 2000, s. 213; Longhurst, 2003, s. 144). Teknikte görüşme sorularının kısmen standartlaştırılmakta, kısmen araştırmacı tarafından cevaba açık bırakılmaktadır (Wengraf, 2001, s. 62). Böylelikle araştırmacı tarafından görüşülen kişinin yanıtlarını genişletmek ve bilgi üretmek için gerekli ortam yaratılmakta ve derinliğin elde edilmesini sağlanmaktadır (Rubin & Rubin, 2005, s. 88). Berg (2007), bu tür görüşmelerin gerçekleştirirken, araştırmacıların konu ile ilgili tüm detayları ve araştırma sorularını içeren temel bir kontrol listesi hazırlanmasını önermektedir. Bu sayede, araştırmacı derinlemesine araştırma yaparken çalışmayı amacına yönelik belirlenen parametreler içinde tutmaya daha kolay imkân sağlayabilmektedir (Alshenqeti, 2014, s. 40). Sorular önceden soru formu aracılığıyla planlanmış olsa da görüşmecinin esnek ve duyarlı olması, katılımcıyı yönlendirmeden zgr alan tanınması önem taşımaktadır (Liamputtong, 2019, s. 402).

Yapılandırılmamış görüşme tekniği; planlama ve uygulama açısından hem görüşülen kişiye hem de araştırmacıya daha fazla esneklik ve özgürlüğün sunulduğu, sosyal etkileşimin doğal sürecinde spontane gerçekleşen bir görüşme tekniğidir (Türnüklü, 2000, s. 545, Zhang & Wildemuth, 2009, s. 240). Araştırmacının konu ile ilgili yeterli bilgi birikimine sahip olmadıkları durumlarda daha sıklıkla tercih edilen bir tekniktir. DiCicco-Bloom ve Crabtree (2006)'ye göre aslında hiçbir görüşme tamamen yapılandırılmamış olarak kabul edilememektedir. Çünkü araştırmacı bir konu ile ilgili bir problem doğrultusunda hareket etmektedir. Bu doğrultuda yapılandırılmamış görüşme sohbete benzer özellikler taşımaktadır. Sıklıkla etnografya deseni ile tasarlanmış keşifsel çalışmalarda katılımcı gözlem tekniği ile kullanılmaktadır (DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006, s. 315). Bu tekniğin en belirgin sınırlılığı, araştırmada veri toplamak için belirlenmiş bir ereve olmaması sebebiyle sistematik veri toplanması ve analizde örüntü oluşturulması için çok fazla zaman gerekmektedir (Türnüklü, 2000, s. 546).

Görüşmelerde araştırmacı, epistemolojik yaklaşımına bağlı olarak tartışma konusu ile ilgili temel anlama erişmek için sıklıkla soruları araç olarak kullanmaktadır. Bununla birlikte nitel görüşmelerin bir parçası olarak katılımcıları düşündürmek ve tartışmaya teşvik etmek için metinsel, görsel ve yaratıcı araçlarda kullanabilmektedir. Böylelikle katılımcıların tartışılan konuyu anlamlandırma süreçlerine destek verilebilmektedir (Edwards & Holland, 2013, s. 53).

Nitel Araştırmalarda Görüşme Süreci

Nitel araştırmalarda görüşme yoluyla veri toplama sürecinde araştırmacı oluşturacağı bir plan doğrultusunda hareket etmelidir. Şekil 2’de Creswell (2021)’ in çalışmasında yer alan veri toplama döngüsü bu süreci açıklamaktadır. Ayrıca literatürdeki çalışmalar incelendiğinde genel olarak sürecin; örnek çerçevesinin oluşturulması, ilişkiler geliştirilerek uyumun sağlanması, örneklemin seçilmesi, verilerin toplanması, verilerin analizi, geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanması, sonuçların raporlanması aşamalarını içerdiği görülmektedir. Aşağıda bu süreçlerde öne çıkan konulara dair bilgiler verilmektedir.

Örneklem Belirleme Süreci

Nitel araştırmalarda yapılan görüşmelerde seçilen konuyla ilgili derin ve kapsamlı veri toplanması gerektiğinden, çalışılacak alanla ilgili ön bilgiler edinilmeli ve alan yakından tanınmalıdır. Nitel araştırmalarda seçilecek yer ve örneklemin özellikleri ile ilgili esas olan araştırmacının araştırdığı problemi ile ilgili en doğru bilgiyi ve konunun en iyi anlaşılmasını sağlayacak kişileri ve yerleri seçmektir. Bu sebeple örnekleme yöntemi olarak sıklıkla amaçlı örnekleme yöntemleri tercih edilmektedir (Yağar & Dökme, 2018, s. 4). Tüknüklü (2000) ise, literatürden edinilen bilgiler doğrultusunda nitel araştırmalarda kullanılan örneklem belirleme tekniklerini; aykırı durum örnekleme, maximum çeşitlilik örnekleme, benzeşik örnekleme, tipik durum örnekleme, kritik durum örnekleme, kartopu örnekleme, amaçlı ölçüt örnekleme, doğrulayıcı ve yanlışlayıcı örnekleme, kolay ulaşılabilir durum örnekleme olarak açıklamıştır (Tüknüklü, 2000, s. 549). Miles ve Huberman (1984) yer ve örneklem seçim sürecinin dört boyutu içerdiğini belirtmektedir. Bunlar (Miles & Huberman, 1984, s. 185);

- **Yer:** Araştırmanın yapılacağı yer,
- **Katılımcılar:** Araştırmanın yapılacağı kişiler,
- **Olaylar:** Araştırmanın yapılacağı kişilerin yapacakları şeyler,
- **Süreçler:** Araştırmanın yapılacağı kişiler tarafından yapılacak şeylerin doğal gelişim sürecidir.

Nitel araştırmalarda örnek büyüklüğü büyüklüğü karmaşık bir durum olarak görülmektedir ve nasıl belirlenmesi konusunda henüz kabul görmüş bir bilgi bulunmamaktadır (Creswell, 2017, s. 189). Örneklem büyüklüğü araştırmanın amacına göre değişebilmektedir. Yıldırım ve Şimşek (2008), araştırma probleminin özelliğine ve araştırmacının sahip olduğu kaynakların sınırlılığına göre örneklem büyüklüğünün belirlenmesinin uygun olduğunu belirtmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 87). Creswell (2021) çalışmasında, örneklem büyüklüğünün araştırma desenine göre belirlenmesinin uygun olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada yer alan araştırma desenine göre örneklem olarak seçilecek bireylerin özelliklerine dair bilgiler Tablo 4’te belirtilmektedir.

Tablo 2.
Araştırma Desenlerine Göre Uygun rneklem Seçimi

	Anlatı	Fenomenoloji	Kuram Oluşturma	Etnografi	Durum alışması
Verilerin toplanacağı kişi/kişilerin zellikleri	Farklı ve ulaşılabilir bir ya da birkaç birey	İncelenecek fenomene dair deneyimi olan birden fazla birey	Fenomene ilişkin eyleme tepki veren ya da sürece dahil olan birkaç birey	Ortak bir kültüre sahip grup üyelerinden oluşan bireyler	Bir süreç, olay veya fazla kişiyle sınırlanırılmış sistem

Kaynak: Creswell, 2021.

Creswell (2017) alışmasında, incelediği çok sayıda nitel araştırma doğrultusunda araştırma desenlerine göre uygun örnek büyüklüğünü; fenomenoloji çalışmalarında 3 ile 10 arasında, temellendirilmiş teori (kuram oluşturma) alışmalarında 20 ile 30 arasında, anlatı araştırmalarında 1 ya da 2, etnografi araştırmalarında ortak kültüre ait bir gruptaki kişi sayısı, durum çalışmasında ise en fazla 4 ya da 5 durumla ilişkilibir den fazla kişi sayısı olarak belirtmektedir. Örneklem belirleme aşamasında en fazla tercih edilen yaklaşımlardan diğer i se teorik doğgunluğun esas alınmasıdır (Creswell, 2017, s. 189; DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006, s. 318; Kuzel, 1999). Bu doğrultuda veriler tekrar etmeye başladığında ve yeni bir bilgi retilemediğinde teorik doğgunluğa ulaşılacağı varsayılmaktadır (Baltacı, 2019, s. 263). Son yıllarda yapılan çoğu araştırmada yeterli örneklem büyüklüğünü belirlemek için veri doğgunluğu yaklaşımının kullanıldığı görülmektedir (Alizadeh vd., 2020; Corner vd., 2019; Dönmez & zkl, 2020; Torun, 2019; Yiğa vd., 2021). Bu görüş doğrultusunda hareket eden araştırmacılar, görüşmelerle veri toplama ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi sürecini genellikle eş zamanlı olarak yürütmektedir.

Odak grup görüşmelerinde araştırmacı benzer demografik özellikler taşıyan katılımcılarla birlikte grup ortamında araştırma problemini tartışmaktadır. Katılımcıların birbirlerini tanınması ya da tanımaması fark etmemektedir. Odak grup görüşmelerinin kaç kişi olmasına dair belirli bir kural olmamakla birlikte son yıllarda yapılan bazı çalışmalarda genellikle 6-8 kişi arasında olmasının uygun olduğu görüşü belirtilmektedir (Creswell, 2017, s. 190; okluk vd., 2011, s. 101; Krueger & Casey, 2000). Zeller (1993), en yaygın kullanımın 4 ila 6 kişi arasında olduğunu belirtmektedir (Morgan, 1996, s. 144). Buna gerekçe olarak ise birkaç odak grup görüşmesi ile verilerin doğgun hale gelmesini göstermektedir. Longhurst (2003) ise, büyük odak gruplarında her katılımcının konuşması gerektiği için oturumu yönetimin ve verileri toplamanın zorluklar taşıdığını belirtmektedir. Edmunds (2000), kişi sayısının 8 ila 10 arasında olması gerektiğini belirterek az sayıda kişiyle yeterli veri toplanamayacağı, 10 kişiden fazla olması durumunda ise grup arasında doğru etkileşimin sağlanamaması ve grubu yönetmenin zorlaşması gibi problemlerle karşılaşılması olasılığının artacağını belirtmektedir (okluk vd., 2011, s. 101). Krueger ve Casey (2000) ise, 6 ila 8 arasında kişi sayısından oluşan kk grupların daha verimli olduğunu belirtmektedir. Krueger (1994), tatmin edici bilgilere ulaşıldığında tekrar eden bilgiler üretilene kadar odak grup görüşmelerine devam etmeyi önermektedir. Bu doğrultuda bir araştırma sorusuna cevap bulabilmek için üç veya dört odak

grup sayısı olabileceğini öne sürmektedir. Katılımcıların çeşitli özellikler taşıması veya araştırılan konuların kapsamının gerekli görülen grup sayısını artıracığını, bu noktada veri doygunluğunun esas alınması gerektiği belirtilmektedir. Grubun çeşitli özellikler taşıması avantaj olarak görülebilse de katılımcılar arasında hiyerarşik ilişkilerin olmaması ve eşit şartlar sağlanılmasına dikkat edilmesi gerekmektedir (Kitzinger, 1995, s. 301).

Odak grup görüşmelerinde katılımcı sayısını belirlerken araştırmanın problemi, odak grubun türü, araştırmacının grup üyelerinin özelliklerine göre grubu yönetme becerisi ve görüşmenin yapısı ile ilgilidir. Kişilerin sayısı doğrultusunda elde edilen verilerin araştırma sorusuna cevap verecek yeterlilikte olması ve araştırmacının odak grup görüşmesindeki kişileri yönetebilme kapasitesi örnekleme belirlemede önem taşımaktadır (Ekiz, 2003). Bu bağlamda, literatürde çok farklı görüşler bulunmakla birlikte grup kişi sayısının doğru gerekçelerle araştırmacının verebileceği bir karar olduğunu söylemek mümkündür.

Veri Toplama Süreci ve Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Görüşme tekniğiyle insan deneyimini anlamak ve kavramak gerçek ve doğru bilgi aracılığıyla olmaktadır. Gerçek bilgiye ulaşmak için katılımcının gönüllü ve istekli olması önemlidir. Bu sebeple, araştırmacı ile katılımcı arasındaki uyumun zamanla geliştiği geleneksel etnografi deseniyle yapılmış çalışmalar gibi yapılandırılmamış görüşmelerin aksine, fenomenoloji, gömülü teori gibi desenlerle derinlemesine görüşmelerin yapıldığı çalışmalarda araştırmacının hızla katılımcı ile olumlu bir ilişki kurması gerekmektedir. Bu araştırmanın verilerinin toplanılması esnasında başarılı olunması için gerekli ilk adımdır. Olumlu ilişki geliştirmek katılımcının paylaştığı bilgilere güvenilmesini ve saygı duyulmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda, katılımcı da öznel deneyimlerini ve tutumlarını doğru bir şekilde ifade etmek için güvenli ve rahat bir ortama ihtiyaç duymaktadır (DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006, s. 317).

Araştırmacı ve görüşmeye katılan kişi arasındaki uyum aşamaları genellikle endişe, keşif, işbirliği ve katılımı içermektedir. Endişe aşaması, araştırmacı ve görüşülen kişinin yeni iletişim kurmaya başladığı zamanda oluşan belirsizlik dönemini anlatmaktadır. Keşif aşaması, araştırmacı ve katılımcı arasında ahengin oluşmaya başladığı dönemdir. İşbirliği aşaması güvenin oluşmaya başladığı dönem; katılım ise araştırmacı ve katılımcı arasında zamanla oluşan güven doğrultusunda tam katılımın sağlandığı dönemdir (Spradley, 2003, s. 44).

Barbour ve Schostak (2005), görüşme tekniğinin veri toplama aracı olarak kullanılması durumunda soruların mümkün olduğu ölçüde kısa ve cevapların ise uzun ve kapsamlı olması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca görüşmeler sırasında dikkate alınması gereken bazı anahtar kavramları tanımlamaktadır:

- İlişki Gücü: Araştırmacı ile katılımcı arasında ilişki geliştirme ve iletişim gücünü ifade etmektedir.
- Değer: Araştırmacı ve katılımcının sözlerinin değerini ifade etmektedir.
- Güven: Araştırmanın nesnelliği, doğruluğu ve dürüstlüğü ifade etmektedir.
- Anlam: Araştırmacının katılımcıya iletmek istediği anlamı ifade etmektedir.

- Kelimeler: Görüşmelerde sorulan soruların anlatım biçimini ve kullanılan kelimeleri ifade etmektedir (Barbour & Schostak, 2005, s. 43).

Görüşme tekniği, detaylı ve derin bilgilere ulaşılmaması açısından önemli olsada bazı sınırlılıkları mevcuttur. Genellikle küçük bir örneklem grubu üzerinde gerçekleştiği için genelleme yapılamamaktadır. Nitel görüşmede veri toplama ve analiz süreci; araştırmacının sosyal becerileri, kendine özgü durumu ele alış stili ve durumu yorumlaması ile gerçekleşmektedir (Liamputtong, 2019, s. 1). Bu sebeple, araştırılacak konunun nitel araştırma desenine yönelik görüşme süreci hakkında detaylı bilgi sahibi olunması ve sürecin araştırmacı tarafından doğru yönetilmesi büyük önem taşımaktadır.

Verilerin Analizi

Nitel veri analizi genellikle verilerin toplanması, kodların oluşturulması, kodların sadeleştirilerek temaların oluşturulması ve tablolar, şekiller ya da bir tartışma halinde raporlanarak sunulmasını içermektedir (Creswell, 2021, s. 182). Nitel verilerin analizinde amaç; araştırma sorusu hakkında bilgi edinmek, gereklendirmek, temel konu ya da hikayeleri ortaya koymak, edinilen bilgilerin içeriklerini boyutlandırmak ve çerçeveler doğrultusunda verileri azaltmaktır (Sandelowski vd., 1997, s. 371). Literatürde nitel veri analizinin türleri konusunda çok farklı görüşler mevcuttur fakat en fazla kullanılan analiz teknikleri aşığıda belirtilmektedir (zdemir, 2010, s. 334):

Fenomenolojik Analiz: Bireylerin bir fenomene ilişkin deneyimlerine yükledikleri derin anlamı ortaya koymak amaçlanmaktadır (Creswell, 2017, s. 195).

İçerik Analizi: Çoğunlukla yazılı ve görsel verilerin analizinde kullanılmaktadır (Şahin vd., 2021, s. 236). Verilerin sistematik, niceliksel ve nesnel tanımlanması amacıyla kodlar ve temalar oluşturularak analiz edilmesidir (Uygun vd., 2019, s. 505).

Betimsel Analiz: Verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre doğrudan alıntılarla özetlenerek ve yorumlanarak okuyucuya bilginin aktarılmasıdır (Ültay vd., 2021, s.191; Yıldırım & Şimşek, 2003).

Yerleşik Kuram ve Sabit Karşılaştırma Analizi: Araştırma problemine yönelik elde edilen verilerden temaların oluşturulması ve bu doğrultuda kuram gelişilmesidir (Glaser & Strauss, 1967; zdemir, 2010, s. 334).

Söylem Çözümlemesi: Dilin sosyal ve kültürel bağlam içerisinde ayrıntılı olarak dilbilimsel analize tabi tutulmasıdır (Kısıık, 2022, s. 23; Yılmaz, 2019, s. 239).

Etnometodoloji: Ortak kültüre sahip bireylerin bir olay ya da olguya yönelik bakış açılarının neden-sonuç ilişkilerinin detaylı betimlenmesidir (Creswell, 2017; Erturagay, 2019, s. 62).

Nitel araştırmalarda yapılan görüşmelerde, ideal veri toplama ve analiz eş zamanlı olarak yapılmaktadır. Böylelikle araştırma soruları hakkında genel bir anlayış oluşturmaya çalışılmaktadır. Her bir katılımcı için yapılan veri toplama ve analiz sürecinde, verilerin tekrarladığı ve benzer özellikler taşıdığı noktada verilerin yeterli olduğu kabul edilmektedir. “Doygunluk” olarak adlandırılan bu aşama, yeni bir kategori veya

temanın ortaya çıkmadığı veri toplamanın tamamlandığını gösteren aşamadır (DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006, s. 318; Kuzel, 1999). Nitel araştırmalar genellikle keşifsel olduğu için verilerin analizi araştırmacılar tarafından yapılırken öğrenilmektedir. Bununla birlikte genel olarak veri analizinde izlenen süreç Creswell (2021) tarafından aşağıdaki işlemlerle açıklanmaktadır:

1. *Veri Yönetimi*: Analizin ilk aşamasına araştırmacılar verilerini düzenleyerek başlamaktadır. Toplanan veriler bilgisayar ortamında ya da elle uygun metin birimlerine dönüştürülmektedir.

2. *Okuma ve Hatırlatıcı Notlar Alma*: Verilerin doğru yönetimi için yapılan düzenlemeden sonra hazırlanan metin birkaç kez tam olarak okunmakta ve anlam oluşturmaya çalışılmaktadır. Bu aşamada anlam oluşturmak için yardımcı olacak ifadeler, fikirler ve anahtar kavramlara yönelik hatırlatıcı notlar alınmaktadır.

3. *Betimleme, Sınıflandırma ve Yorumlama*: Bu aşamada okunan ve notlar alınan veriler için detaylı betimleme yapılarak kodlar ve temalar oluşturulmaktadır. Sonrasında ise araştırma yaklaşımı doğrultusunda kendi görüşleri ya da literatürdeki bilgiler ışığında yorumlama yapılmaktadır.

4. *Sunma ve Görselleştirme*: Veri analizinin son aşamasında ise, araştırmacılar elde ettikleri verileri metin, tablo ya da şekil aracılığıyla bir düzen oluşturarak sunmaktadır. Sunma ve görselleştirme için oluşturulan tablolarda sayısal bilgilerden çok durumun kelimelerle ifade edildiği bilgiler yer almaktadır.

Nitel araştırmanın genel analiz süreci bu şekilde gerçekleşse de araştırma desenlerine göre farklı analiz basamakları olabilmektedir. Anlatı araştırmasında kişinin yaşam öykülerine yönelik bir bir anlatı geliştirmek amaçlanmaktadır ve en az yapılandırılmış prosedürü içermektedir. Fenomenoloji çalışmasında deneyimin özü ve anlamına odaklanılmaktadır. Kuram oluşturma çalışmasında alandan elde edilen veriler doğrultusunda bir kuram geliştirilmek amaçlanmaktadır. Fenomenoloji ve kuram oluşturma çalışmaları yazar tarafından en derin ve detaylı açıklamaların yapıldığı bir veri analizi sürecini içermektedir. Etnografi araştırması aynı kültürü paylaşan bir grubun betimlenmesi, yorumlamasını ve yaygın bir analiz sürecini içermektedir. Durum çalışması ise; bir durum ya da çoklu bir durumun derinlemesine incelenmesini ve analiz edilmesini gerektirmektedir (Creswell, 2021, s. 106). Bununla birlikte, birçok araştırmacının farklı yaklaşımlar doğrultusunda analiz stratejileri belirlediği de görülmektedir. Örneğin; hermeneutik (yorumlayıcı) yaklaşımda metni analiz etmek için temaları ve kategorileri belirleme sürecinde yorumlayıcı açıklamalar yapılmaktadır. Hermeneutik yaklaşım araştırılan konu veya durumla ilgili bilinçli bir anlam arayışını ifade etmektedir (Gummesson, 2005 akt. Başfıncı, 2011). Şablon yaklaşımı ise, daha önce yapılan araştırmalara ve teorik bilgilere dayalı bir şablon (kategoriler) üzerinden analizin gerçekleştirilmesini içermektedir (Miler & Crabtree, 2005 akt. DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006). Daldırma/kristalleştirme yaklaşımı ise, güçlü bir teorik alt yapıya sahip olan araştırmacı tarafından verilerin tekrar tekrar döngüsel bir şekilde süzgeçten geçirilerek kristalleşmesinin amaçlandığı bir tekniktir. Genellikle yapılandırılmamış görüşmeler tercih edilir. Nitel araştırmada deneyimli olan, teorik bilgisi güçlü araştırmacılar tarafından kullanılması tavsiye edilmektedir (DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006).

Nitel veri analizinde elle kodlama ya da bilgisayarlı yazılım programları aracılığıyla analiz yapılabilmektedir. Sıklıkla kullanılan yazılım programlarına örnek olarak; MAXQDA, ATLAS.ti, NVivo ve HyperRESEARCH verilebilir. Bilgisayarlı yazılım programlarında veri analizi süreci elle kodlama ile aynı şekilde ilerlemektedir. Görüşmeden elde edilen verilerin bilgisayarla analizinde araştırmacı yazıya döktüğü metinden ne çıkan ifadeleri ya da metnin bir parçasını belirler ve bir kod etiketi kararlaştırır. Sonrasında aynı kod etiketine sahip ifadeler için veritabanı taranır ve ortak kod etiketine sahip ifadelerin bir çıktısı oluşturulur. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda kategorilerin ve temaların oluşturulmasını ise bilgisayar değil araştırmacının kendisi yapmaktadır (Creswell, 2021, s. 203).

Nitel Görüşmelerde Geçerlilik, Güvenilirlik ve Etik Değerler

Dörnyei (2007), geçerlilik ve güvenilirlik konularının araştırma sonuçlarının garantisine hizmet ettiğini ve araştırılan durumu yansıtma derecesini ifade ettiğini belirtmektedir. Nitel araştırmalarda geçerlik ile ilgili pek çok farklı bakış açısı mevcuttur (Creswell 1998; Firestone 1993; Healy & Perry 2000; Krefting 1991; Maxwell 1992; Merriam 1995; Miles & Huberman 1994; Padgett 1998; Thomas & Magilvy 2011 akt. şener vd., 2017, s. 8). Bu bakış açılarında, nitel geçerlilikler nicel değerler bakımından karşılıklarına yönelik değerlendirilmektedir. Fakat yorumlayıcı perspektifle nicel terimlerden farklı olarak nitel terimler kullanılmaktadır. Lincoln ve Guba (1985) nitel bir çalışmada i geçerlilik ve dış geçerlilik terimlerinin yerine; özgünlük, aktarılabilirlik, güvenilebilirlik ve onaylanabilirlik terimlerini kullanmaktadır (Lincoln & Guba, 1985 akt. Creswell, 2021, s. 246). Bunun sağlanması için ise, araştırma alanında uzun süreli katılım, farklı veriler kullanarak veri genlemesi yapmak, derin betimleme yapılmasını önermektedir. Günümüzde yapılan nitel çalışmalarda sıklıkla kullanılan bu kriterler, araştırma sürecinin denetlenmesini içermektedir. Yıldırım ve şimşek (2008), görüşme tekniğinin uygulanma sürecinde araştırmanın gözlem ve doküman incelemesi gibi diğer nitel tekniklerle desteklenmesinin araştırmayı daha nitelikli kılarak geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırdığı belirtilmektedir. Son yıllarda yapılan nitel çalışmalarda da sıklıkla geçerlik ve güvenilirlik için veri üçgenleme tekniğinin kullanıldığı gözlemlenmektedir (Alves vd., 2022; Duran vd., 2014; Gazelci & Aydın, 2021; Korkmaz & Ayduğ, 2020; Mondal & Samaddar, 2020). Creswell & Miller (2000) ise, çalışmalarında sıklıkla kullanılan dokuz geçerlilik stratejisinden bahsetmektedir. Bunlar; uzun süreli katılımcı gözlem, veri genlemesi, akran incelemesi, olumsuz durum analizi, araştırmacı önyargılarının açıklanması, analiz sonuçlarının tekrar katılımcılara gönderilerek onaylatılması, yoğun betimleme yapılması, işbirliği ve uzman incelemesi olarak ifade edilmektedir (Creswell & Miller, 2000, s. 126; Creswell, 2021, s. 253-254). Pawson ve diğerleri (2003) ise, geçerlilik ve güvenilirlik ile ilgili kriterleri; saydamlık, doğruluk, amaçlılık, yarar, ulaşılabilirlik ve özgünlük olarak tanımlamaktadır (Pawson vd., 2003, s. 37).

Bir araştırmada güvenilirlik, veri toplama aracının tekrarlanan denemelerde aynı sonuçları verme derecesini ifade etmektedir. Nitel araştırmalarda veri setlerinin yorumlanmasının yanlılığa açık olması sebebiyle güvenilirliğin sağlanmasının zor olduğuna yönelik görüşler vardır (Alshenqeeti, 2014, s. 43; Brewerton & Millward, 2001, s. 74; Creswell, 2017, s. 203). Creswell (2021), güvenilirliğin sağlanmasında

odaklanması gereken konunun kodlayıcılar arası görüş birliğinin sağlanması olduğunu ve birçok nitel çalışmada bu konuda yürütülen tartışmaların yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda, kodlamaların ne şekilde yapıldığı (kelimeler, pasajlar ya da ifadeler) ve temaların hangi ortak fikre göre oluştuğunun belirtilmesi önem taşımaktadır (Creswell, 2021, s. 255). Alshenqeti (2014) ise, görüşmelerde geçerliliğini ve güvenilirliğini korumak için; yönlendirici sorular sormaktan kaçınmak, ses kaydı ile birlikte notlar almak, pilot görüşme yapmak ve katılımcının görüşme ile ilgili onayını almak gibi tekniklerin yardımcı olabileceğini ifade etmektedir.

Görüşmelerin katılımcıların özel hayatlarına yönelik veriler sağlaması sebebiyle, tüm süreçte araştırmacı ve katılımcı arasındaki etik konuların da dikkate alınması gerekmektedir. Araştırmacılar katılımcıların haklarını korumak için görüşmeye katılmadan önce bilgilendirilme yapmalıdır. Bu bilgilendirmede görüşmelerin gönüllülük esasına dayalı olduğu, istedikleri zaman çekilebilecekleri belirtilmeli ve toplanan verilerin gizliliği garanti edilmelidir (Alshenqeti, 2014; DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006, s. 316).

Nitel çalışmalar özel betimlemeler doğrultusunda gerçekleştiği için genelleme amacı taşımamakta ve doğrudan genelleme yapmak zor olmaktadır (Baltacı, 2019, s. 373; Başkale, 2016, s. 26; Creswell, 2017, s. 204; Karataş, 2015, s. 70). Yin (2009), çalışma sonuçlarının kapsamlı teorilerle genelleştirilebileceğini belirtmektedir. Genelleme araştırmacılar ek durumlarla çalıştıklarında ya da karma yöntem araştırmaları yaptıklarında sağlanabilmektedir. Bunun için ise, nitel süreçlerin çok detaylı olarak ortaya konması gerekmektedir (Creswell, 2017, s. 204). Bu sebeple yapılacak görüşmelerden elde edilecek sonuçların genellenebilmesi için kapsamlı bir teorik çerçeve oluşturulması ve karma yöntem çalışmalarının yapılması tavsiye edilmektedir.

Sonuç

Nitel araştırmalarda görüşme tekniği, detaylı ve derinlemesine bilgi sağlaması açısından sosyal bilim araştırmalarında giderek önem kazanmaktadır. Bununla birlikte, görüşme tekniğiyle yapılan araştırmaların bazı niteliksel sorunları da beraberinde getirebilmesi sebebiyle araştırmacıların görüşme tekniğini kullanma ve verileri analiz etmeye yönelik becerilerini geliştirmeleri tavsiye edilmektedir. Çünkü nitel araştırmaların veri toplama ve analiz aşamasında araştırmacının bilgisi, stili, eğitimi, içgörüsü ve doğru analiz yeteneği araştırmanın niteliği açısından çok büyük önem taşımaktadır. Araştırmacı en önemli veri toplama aracı olarak görülmektedir. Bu sebeple, araştırmanın her aşaması ile ilgili gerekli bilgiye sahip olmalı, uygun bir plan oluşturmalı ve kendisini uygulayacağı araştırma tekniğine göre hazırlamalıdır. Çalışma kapsamında yapılan incelemelerde, görüşme tekniğinin her aşamasında çok farklı yaklaşımlarla yöntemin ele alındığı görülmüş; görüşme türlerinde, analiz yöntemlerinde ve araştırma desenlerinde çok sayıda farklı tanımlamaların olduğu çalışmalara rastlanmıştır. Bu durum araştırmacıların çalışmalarını hangi kaynaklarla destekleyecekleri konusunda karar vermekte zorlanmalarına sebep olmaktadır. Bu çalışmada, bu karmaşıklığa açıklık getirmek için literatürde sıklıkla kullanılan yöntemler, güncel kaynaklar ve daha

fazla kabul görmüş bilgiler doğrultusunda konu detaylı olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda görüşme tekniği ile ilgili derin literatür taraması yapılmış, tekniğin uygulama süreci ile ilgili güncel kaynaklarla desteklenen kavramsal çerçevesi sunulmuş ve tekniğin araştırma desenlerine göre uygulanma sürecine yönelik literatürde eksikliği hissedilen bilgiler ortaya koyulmuştur. Özellikle nitel araştırmalara yeni başlayan araştırmacılar için görüşme türlerinin hangi araştırma desenine daha uygun olduğu, görüşmelerde soruların neye göre belirleneceği, analiz aşamasında neler yapılacağı ve geçerlilik ve güvenilirlik ile ilgili neler yapılabileceği ve dikkat edilmesi gereken hususlar gibi konulara yönelik bir yol haritası sunulmuştur.

Son yıllarda nitel araştırmalarda artış olduğu ve nitel araştırmalara yönelik bir paradigma değişimi yaşandığı bilinmektedir. Bununla birlikte, nitel araştırmalarla ilgili tartışmalar ve farklı görüşler devam etmektedir. Ayrıca daha zengin ve detaylı verilerin elde edildiği karma yöntemlerin giderek daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bu sebeple, nitel araştırmaların daha iyi anlaşılabilmesi açısından farklı nitel araştırma tekniklerinin güncel kaynaklarla incelendiği çalışmaların yapılması önerilmektedir. Ayrıca, gelecek çalışmalarda hem karma yöntemlerde hem de sosyal bilimlerin farklı alanlarında görüşme tekniğinin kullanılmasına yönelik yapılan çalışmaların detaylı incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmaya yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Araştırma kapsamında herhangi bir destekten yararlanılmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacılar arasında çıkar atışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Alizadeh, A., Khankeh, H. R., Barati, M., Ahmadi, Y., Hadian, A., & Azizi, M. (2020). Psychological distress among Iranian health-care providers exposed to coronavirus disease 2019 (COVID-19): a qualitative study. *BMC Psychiatry*, 20(1), 1-10.
- Alshenqeeti, H. (2014). Interviewing as a data collection method: A critical review. *English Linguistics Research*, 3(1), 39-45.
- Alves, J., Teixeira, P., Eusébio, C., & Teixeira, L. (2022). Benchmarking of technological platforms for accessible tourism: A study resulting in an innovative solution—Access@ tour. *Applied Sciences*, 12(8), 3963.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bampton, R., Cowton, C., & Downs, Y. (2013). The e-interview in qualitative research. In *Advancing research methods with new technologies* (pp.329-343). IGI Global.
- Barbour, R., & Schostak, J. F. (2005). Interviewing and Focus Groups. In: B. Somekh & C. Lewin, (eds.) *Research Methods in the Social Sciences* (pp. 41-48). London: Sage.
- Başfırmıncı, Ç. (2011). Sembolik tüketim ve tüketim öykülerinin hermeneutik yaklaşımla yorumlanmasına ilişkin bir uygulama. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 7, 183-210.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *DEUHFED*, 9(1), 23-28.
- Berg, B. L. (2007). *Qualitative research methods for the social sciences*. London: Pearson
- Braun, V., & Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research: A practical guide for beginners*. Sage.
- Brewerton, P. M., & Millward, L. J. (2001). *Organizational research methods: A guide for students and researchers*. Sage.
- Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124-130.
- Creswell, J.W. (2017). *Araştırma Deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. 3. Baskı, Eğiten Kitap Yayınevi: Ankara.
- Creswell, J. W.(2021). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. 6. Baskı, Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Corner, E. J., Murray, E. J., & Brett, S. J. (2019). Qualitative, grounded theory exploration of patients' experience of early mobilisation, rehabilitation and recovery after critical illness. *BMJ Open*, 9(2), e026348.
- Cornwall, A., & Jewkes, R. (1995). What is participatory research? *Social Science and Medicine*, 14, 1667-1676.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. & Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim*, 4(1), 95-107.
- Deakin, H., & Wakefield, K. (2014). Skype interviewing: reflections of two PhD researchers. *Qualitative Research*, 14(5), 603-616.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2011). *The Sage handbook of qualitative research*. Sage.
- DiCicco-Bloom, B., & Crabtree, B. F. (2006). The qualitative research interview. *Medical Education*, 40(4), 314-321.
- Dörnyei, Z. (2007). *Research methods in applied linguistics: Quantitative qualitative, and mixed methodologies*. Oxford: Oxford University Press.
- Dönmez, B. & Özkul, R. (2020). Öğretmen anının öğretmenlik mesleki değerlerinin kazandırılmasına katkısı. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(227), 345-370.
- Dubrovsky, V. J., Kiesler, S., & Sethna, B. N. (1991). The equalization phenomenon: Status effects in computer-mediated and face-to-face decision-making groups. *Human-Computer Interaction*, 6(2), 119-146.
- Duran, E., Hamarat, B. & Özkul, E. (2014). A sustainable festival management model: the case of International Troia festival. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 8(2), 173-193.
- Edwards, R., & Holland, J. (2013). *What is qualitative interviewing?*. A&C Black.

- Ellison, N., Heino, R., & Gibbs, J. (2006). Managing impressions online: Self-presentation processes in the online dating environment. *Journal Of Computer-Mediated Communication*, 11(2), 415-441.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ertugay, F. (2019). Sosyal bilimlerde nitel araştırma/esnek desen araştırması: Alana ilişkin zorluklar, sorunlar ve imknlar. *Nitel Sosyal Bilimler*, 1(1), 48-68.
- Gazelci, S. C., & Aydın, ř. (2021). *Gastronomi turizmi kapsamında tören yiyecek içeceklerinin tespiti: Antalya Döşemealtı rneği*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Gill, P., & Baillie, J. (2018). Interviews and focus groups in qualitative research: an update for the digital age. *British Dental Journal*, 225(7), 668-672.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Hesse-Biber SN, Leavy P. *In-depth interview*. In: *The practice of qualitative research*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage.
- Janghorban, R., Roudsari, R. L., & Taghipour, A. (2014). Skype interviewing: The new generation of online synchronous interview in qualitative research. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 9(1), 24152.
- James, N., & Busher, H. (2012). Internet interviewing. *The SAGE Handbook of Interview Research: The Complexity of The Craft*, 177-192.
- Jones, C. (2020). Qualitative interviewing. In *Handbook for Research Students in The Social Sciences* (pp. 203-214). Routledge.
- Kamberelis, G., & Dimitriadis, G. (2005). Focus groups: Strategic articulations of pedagogy, politics, and inquiry. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research*, 3rd ed. (pp. 887–907). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kazmer, M., & Xie, B. (2008). Qualitative interviewing in Internet studies: Playing with the media, playing with the method. *Information, Communication & Society*, 11, 257–278.
- Kısık, N. (2022). Dr. Fahrettin Koca'nın 14 Mart tıp bayramında sağlık çalışanlarına yazdığı mektubun söylem ve içerik analizi. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 4(1), 21-30.
- Kitchin, R., & Tate, N. (2013). *Conducting research in human geography: theory, methodology and practice*. Routledge.
- Kitzinger, J. (1995). Qualitative research: introducing focus groups. *Bmj*, 311(7000), 299-302.
- Korkmaz, M., & Ayduğ, İ. (2020). Gökçeada'nın gastronomik kimliğinin Ada'da faaliyet gösteren kadın işletmeciler perspektifinden değerlendirilmesi. *Tourism and Recreation*, 2(2), 84-96.
- Krueger, R.A. (1994). *Focus groups: A practical guide for applied research*. London: SAGE.
- Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2000). *Focus groups: A practical guide for applied research*, 4th ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kuzel A. (1999). Sampling in qualitative inquiry. In: Crabtree B, Miller W, eds. *Doing Qualitative Research*. 2nd edn. Thousand Oaks, California: Sage.
- Liamputtong, P. (2019). *Handbook of research methods in health social sciences*. Singapore: Springer.
- Longhurst, R. (2003). Semi-structured interviews and focus groups. *Key Methods in Geography*, 3(2), 143-156.
- Merriam, S. B. (2015). Qualitative research: Designing, implementing, and publishing a study. In *Handbook of Research on Scholarly Publishing and Research Methods* (pp. 125-140). IGI Global.
- Miles ve Huberman (1984). *Qualitative data analysis: A sourcebook of new methods*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Mondal, S., & Samaddar, K. (2020). Issues and challenges in implementing sharing economy in tourism: a triangulation study. *Management of Environmental Quality: An International Journal*.
- Morgan, D. L. (1996). Focus groups. *Annual Review of Sociology*, 22, 129–152.
- Morgan, D. L., Krueger, R. A., & King, J. A. (1998). *The focus group kit*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Nyumba, T., Wilson, K., Derrick, C. J., & Mukherjee, N. (2018). The use of focus group discussion methodology: Insights from two decades of application in conservation. *Methods in Ecology and Evolution*, 9(1), 20-32.
- Opdenakker, R. (2006) Advantages and disadvantages of four interview techniques in qualitative research. *Qualitative Social Research*, 7, Article 11.
- Pawson, R., Boaz, A., Grayson, L., Long, A., & Barnes, C. (2003). *Types and quality of knowledge in social care*. London: Social Care Institute for Excellence.
- Polkinghorne, D. E. (2005). Language and meaning: Data collection in qualitative research. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 137.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş: Nitel ve nicel yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rabbie, F. (2004). Focus-group interview and data analysis. *Proceedings of The Nutrition Society*, 63(4), 655-660.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2005). Listening, hearing, and sharing social experiences. *Qualitative interviewing: The art of hearing data*, 2, 1-14.
- Rubin, H. J., & Rubin, I.S. (2011) *Qualitative interviewing: the art of hearing data*. London: Sage.
- Sandelowski, M., Docherty, S., & Emden, C. (1997). Qualitative metasynthesis: Issues and techniques. *Research in Nursing & Health*, 20(4), 365-371.
- Sevencan, F. ve ilingiroğlu, N. (2007). Sağlık alanındaki araştırmalarda kullanılan niteliksel veri toplama yöntemleri. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26(1), 1-6.
- Spradley, J. (2003). Asking descriptive questions. *Qualitative approaches to criminal justice: Perspectives from the field*, 44-53.
- şahin, B., Kaya, S., Cesur, S., Özkul, E., & Uca, S. (2021). Profesyonel turist rehberlerinin kaçak rehberlik faaliyetlerini algılamalarına yönelik bir araştırma. *TroyAcademy*, 6(1), 232-248.
- şener, S., Bahçeci, V., Doğru, H., Sel, Z. G., Ertaş, M., Songür, S., & Tütüncü, Ö. (2017). Turizm alanındaki nitel araştırmaların güvenilirlik ve geçerlik ölçütleri kapsamında değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 28(1), 7-26.
- Tates, K., Zwaanswijk, M., Otten, R., Van Dulmen, S., Hoogerbrugge, P. M., Kamps, W. A., & Bensing, J. M. (2009). Online focus groups as a tool to collect data in hard-to-include populations: examples from paediatric oncology. *BMC Medical Research Methodology*, 9(1), 1-8.
- Tekin, H. H., & Tekin, H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), 101-116.
- Thorne, S. (2000). Data analysis in qualitative research. *Evidence-Based Nursing*, 3(3), 68-70.
- Torun, N. (2019). Uzun süreli yoğun bakım ünitesinde hastası olan ailelerin deneyimleri: Nitel bir alışma. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(3), 127-133.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.
- Oltmann, S. M. (2016). Qualitative interviews: A methodological discussion of the interviewer and respondent contexts. *Qualitative Social Research*, 17(2), 1-16.
- Onwuegbuzie, A. J., Dickinson, W. B., Leech, N. L., & Zoran, A. G. (2010). Toward more rigor in focus group research in stress and coping and beyond: A new mixed research framework for collecting and analyzing focus group data. In K. M. T. Collins, A. J. Onwuegbuzie, & Q. G. Jiao (Eds.), *Toward a broader understanding of stress and coping: Mixed methods approaches* (pp. 243-285).
- Qu, S. Q., & Dumay, J. (2011). The qualitative research interview. *Qualitative Research In Accounting & Management*, 8(3): 238-264.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir alışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Uygun, E., Levent, S., & Özkul, E. (2019). Lisans düzeyinde turizm eğitimi veren üniversitelerin ders programlarının kırsal turizm açısından incelenmesi. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 3(4), 498-516.
- Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201.

- Wengraf, T. (2001). *Qualitative research interviewing: Biographic narrative and semi-structured methods* (1st Edition). London: Sage.
- Wilkinson, S. (1998). Focus group methodology: a review. *International journal of social research methodology*, 1(3), 181-203.
- Yağar, F. & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seğkin Yayınları.
- Yılmaz, E. (2019). Mahtumkulu'nun şiirlerinin eleştirel söylem özümlemesi bakımından incelenmesi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (48), 235-244.
- Yiga, P., Ogwok, P., Achieng, J., Auma, M. D., Seghers, J., & Matthys, C. (2021). Determinants of dietary and physical activity behaviours among women of reproductive age in urban Uganda, a qualitative study. *Public Health Nutrition*, 24(12), 3624-3636.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Zhang, Y, & Wildemuth, B. M. (2009). *Unstructured interviews*. Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science. Exeter: Libraries Unlimited., 222-231.